

**Міністерство охорони здоров'я України
Харківський національний медичний університет
Кафедра філософії та суспільних наук**

**«Гендер. Екологія. Здоров'я». До 75-річчя
видання книги «Друга стаття» (1949) Сімони
де Бовуар**

*Матеріали
VIII Міжнародної міждисциплінарної науково-
практичної конференції, м. Харків, 24–25 жовтня 2025 р.*

Харків 2025

СЕКСУАЛЬНІСТЬ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ЕКОЛОГІЯ: ВИЖИВАННЯ, ІНТИМНІСТЬ, СВОБОДА

Маркова Маріанна Владиславівна, д. мед. н., проф., завідувач кафедри сексології, психотерапії та медичної психології, (Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна).

11.05 – 11.20

REBUILDING NATURE, RESTORING STRENGTH: ENVIRONMENTAL RECOVERY AND RESILIENCE IN UKRAINE

Havlin Tatiana, Dr habil., Visiting Professor and Chair of Intercultural Studies, Brandenburg University of Technology Cottbus-Senftenberg (Brandenburg, Germany)

11.20 – 11.35

НАСЛІДКИ ВІЙНИ: ЕКОЦИД ТА ПОШИРЕННЯ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ.

Чумаченко Тетяна Олександрівна, д. мед. н., професор, зав. кафедри епідеміології, (Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна).

11.35 – 11.50

ХІМІКО-МЕДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ЕКОЛОГІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сирова Ганна Олегівна, д. фарм. н., професор, завідувач кафедри медичної та біоорганічної хімії, (Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна).

11.50-12.05

ЖИТТЯ СІМОНІ ДЕ БОВУАР ЯК ЕКСПЕРИМЕНТ: ДОСВІД СПІВІСНУВАННЯ ТАЛАНОВИТИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

Бойченко Михайло Іванович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений працівник освіти України.

12.05 -12.20

WOMEN'S IMAGINATION AGAINST ECOCIDE: THE INDESTRUCTIBLE PORCELAIN OF POETRY AND IMAGE IN THE WORK OF CONTEMPORARY UKRAINIAN POETS AND FILMMAKERS

Pina Piccolo, Ph.D. Italian literature and language, University of California Berkeley (1985), writer, independent literary critic and grassroots activist (Imola, Italy)

12.20-12.35

ФЕМІНІЗАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА МЕТОДОЛОГІЯ: ВІД ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО АНАЛІЗУ СІМОНІ ДЕ БОВУАР ДО ПЕРФОРМАТИВНОСТІ ДЖУДІТ БАТЛЕР

Утюж Ірина Геннадіївна, доктор філософських наук, професорка, завідувачка кафедри суспільних дисциплін (Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна)

12.35 - 12.50

ВИКЛИКИ ДЛЯ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ВІД ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДО КРИЗИ РАЦІОНАЛЬНОСТІ

Бойко Анжела Іванівна, доктор філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософських і політичних наук (Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна)

12.50 – 13.05

ЖІНКА В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ: МЕДИКО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Опарін Олексій Анатолійович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри терапії та фізіотерапії Українського Гуманітарного Інституту МОН України, Президент Української Академії Історії Медицини (м. Київ, Україна).

13.05 - 13.20

PSYCHOTHERAPEUTIC SUPPORT FOR WOMEN EXPERIENCING WAR. FROM IDENTITY CRISIS TO GROWTH

Nekrasova Natalia Olexandrivna, D., Prof., Head of the Department of Neurology

13.20 - 13.35

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМА В ЕКОЛОГІЇ

Голубович Інна Володимирівна, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса)

Тихомірова Фаріда Ахнявівна, незалежна дослідниця (ФРН).

13.35-13.40

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ СІМОНІ ДЕ БОВУАР ЯК ФІЛОСОФСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РОЗРОБКИ ТЕОРІЇ ФЕМІНІЗМУ

Карпенко Катерина Іванівна, доктор філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії та суспільних наук (Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна).

13.50-14.00

17. Sterne, L. (1759). *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*. Vol. 1–2. Ann Ward.
18. Turner, V. (1969). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Chicago: Aldine. 213 p.

ФЕМІНІЗАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА МЕТОДОЛОГІЯ: ВІД ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО АНАЛІЗУ СІМОНІ ДЕ БОВУАР ДО ПЕРФОРМАТИВНОСТІ ДЖУДІТ БАТЛЕР

Утюж Ірина Геннадіївна, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри суспільних дисциплін (Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, м. Запоріжжя, Україна)

Фемінізація сьогодні постає не лише як соціокультурний процес, що розширює участь жінок у різних сферах життя, а й як методологія осмислення суспільних відносин, влади та ідентичності. Жіночі цінності можуть зменшити насильство завдяки психологічній спадщині базової біологічної відмінності між статями і це вже доведено у багатьох наукових працях, які презентують аналітику базової біологічної відмінності між статями.

Концептуальний потенціал фемінізації виходить за межі «жіночого питання» у вузькому сенсі: фемінізація стає способом бачити структури підпорядкування, розкривати механізми гендерних ієрархій та пропонувати нові етичні горизонти співбуття. В рамках тематики конференції – праці Сімони де Бовуар та Джудіт Батлер формують дві ключові інтелектуальні траєкторії – від екзистенційного аналізу становища жінки до радикальної теорії перформативності статі. Перформативність за думкою Дж. Батлер – це повторювальні практики, жести, мова в культурні сценарії, які створюють відчуття «природності» гендеру.

Сімона де Бовуар у фундаментальній праці *Друга стать* (1949) розкриває механізми історичного й культурного перетворення «жінки» на Іншу. Її знаменита формула «жінкою не народжуються, нею стають» підкреслює, що стать – це не біологічна даність, а соціальний проект. Бовуар пропонує екзистенційну методологію, де фемінізація означає не лише аналіз жіночого досвіду, а й критику тих структур, які змушують людину відмовлятися від власної свободи. Вона бачить шлях до емансипації у визнанні жінкою себе як суб'єкта, здатного виходити за межі накиннутих ролей. Таким чином, фемінізація постає як процес зняття об'єктивації, як метод розкриття можливостей бути-в-світі на рівних [3].

Джудіт Батлер, продовжуючи цю лінію критики, радикалізує питання соціальної конструкції статі у своїй теорії перформативності. Для Батлер стать не лише конструюється соціальними практиками – вона взагалі не має «природної» сутності, а постає як ефект повторюваних дій, дискурсів і ритуалів. У цьому світлі фемінізація як соціальна методологія перестає бути просто «дослідженням жінок» і

перетворюється на інструмент деконструкції самої бінарності «чоловіче/жіноче». Метод Батлер полягає у викритті того, як влада вплітає тілесність у мову, роблячи гендер результатом перформансу, який можна підірвати через нові практики та репрезентації.

Методологія Джудіт Батлер ґрунтується на викритті того, як влада вплітає тілесність у мову та дискурс, перетворюючи гендер не на сутність, а на ефект повторюваних практик. Її концепт перформативності означає, що «жіночість» чи «чоловічість» не є природними властивостями, а народжуються у щоденних актах – від найбуденніших жестикуляцій, способів одягання та мовлення до юридичних і медійних норм. Ці акти не просто відображають стать, вони *створюють* її, адже суспільство визнає «реальним» лише те, що підкріплене постійним повторенням.

Прикладом може слугувати шкільна чи військова дисципліна, де хлопчиків і дівчаток по-різному навчають стояти, ходити, говорити. Водночас навіть дрібні акти непокори – нетиповий одяг, змішування «чоловічих» і «жіночих» жестів, зміна імені або тіла – підривають уявну «природність» гендерних ролей. Саме в цих «збоях» мови та ритуалів Батлер бачить можливість політичного опору: нові перформанси оголюють те, що ми вважали стабільною сутністю, і демонструють його культурну крихкість.

Методологія Дж. Батлер дозволяє відповісти на важливі питання нашого українського сьогодення в аналізі війни і насильства, який Батлер розвиває у книгах *Frames of War: When Is Life Grievable?* (2009) [1] та *Precarious Life* (2004) [2]. Вона показує, що влада не лише «робить» гендер, а й визначає, чиє життя вартує співчуття і захисту, а чиє – ні. Державні та медійні дискурси під час воєн конструюють «оплакувані» і «неоплакувані» тіла: загиблі «свої» отримують статус героїв і трауру, тоді як тіла ворогів або цивільних жертв часто залишаються «невидимими». Так, після терактів 11 вересня 2001 року або під час воєн на Близькому Сході західні медіа послідовно вибудовували образ «ворога», чия смерть не викликає жалю. Це – політика мовних рамок, що визначає саме право на життя [1, р. 33].

Зв'язок між перформативністю гендеру та аналізом війни стає очевидним, якщо побачити, що тіло завжди є полем влади: і в гендерних нормах, і в розподілі «оплакуваних» життів. Так само як «жіноче» чи «чоловіче» конструюється через повторювані дії, так і «людське» або «вороже» формується через повторювані медійні образи, правові категорії та ритуали національної пам'яті. Батлер закликає до «етики оплакуваності», яка виходить за межі національних та гендерних рамок і визнає вразливість *кожного* тіла.

Таким чином, метод Батлер полягає не лише у деконструкції гендерних норм, а й у ширшій критиці політичних технологій, що керують видимістю та цінністю життя. Нові перформанси – від феміністичних акцій, що ламують стереотипи, до мистецьких практик, які показують страждання «інших» – стають способом порушити встановлені рамки війни, статі та влади, відкриваючи простір для справжньої емансипації.

Поєднання підходів де Бовуар і Батлер відкриває ширший горизонт фемінізації як критичної методології. Вона вчить бачити не лише дискримінацію, а й способи виробництва суб'єктивності; не лише боротьбу за права, а й необхідність зміни самої мови, якою ми говоримо про стать, тіло та владу. Якщо для де Бовуар фемінізація – це шлях до свободи через усвідомлення історичної конструйованості жіночого, то для Батлер – це стратегія дестабілізації норм, що визначають, ким ми можемо бути.

Отже, фемінізація як соціальна методологія не зводиться до фемінізму як політичного руху. Вона стає епістемологічним викликом, який вимагає переосмислення самого способу продукування знання. Через діалог між екзистенційним гуманізмом де Бовуар та постструктуралістською критикою Батлер відкривається можливість мислити соціальне як простір постійного становлення, де гендер, ідентичність і влада не є фіксованими, а постають як відкриті процеси – простори свободи, опору та творчості.

Список використаних джерел

1. Butler, Judith. *Frames of War: When Is Life Grievable?* London&New York: Verso, 2009.
2. Butler, J. (2004). *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. Verso. URL: <https://www.wkv-stuttgart.de/uploads/media/butler-judith-precarious-life.pdf>
3. Beauvoir, S. de. (2011). *The second sex* (C. Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.). Vintage Books. (Original work published 1949)

ВИКЛИКИ ДЛЯ ФІЛОСОФІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ВІД ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДО КРИЗИ РАЦІОНАЛЬНОСТІ

Бойко Анжела Іванівна, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософських і політичних наук (Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна)

В умовах стрімкого технологічного розвитку, глобальних криз та соціальних трансформацій, філософія стикається з новими викликами, які вимагають переосмислення її ролі в суспільстві. Варто артикулювати ключові проблеми, серед яких, на нашу думку, визначальними є вплив штучного інтелекту, кризу раціональності в еру постправди. Ці виклики не лише тестують традиційні філософські парадигми, але й відкривають можливості для інноваційного мислення. Актуальність теми зумовлена тим, що філософія, як зазначають чисельні дослідники, ризикує втратити вплив у сучасному світі, де домінують емпіричні науки та технології.

Одним з головних викликів є штучний інтелект (ШІ), який ставить під сумнів онтологічні основи людського буття. Чи може машина мати свідомість? Як ШІ впливає на поняття свободи волі? Сучасні дискусії акцентують на проблемах, таких як етика АІ та його вплив на людську ідентичність. Філософія повинна